

TELAFERLİ TÜRKMEN GÖÇMENLERİN DURUMU VE TELAFER'İN GELECEĞİ

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES

مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

ORTADOĞU STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
CENTER FOR MIDDLE EASTERN STRATEGIC STUDIES
مركز الشرق الأوسط للدراسات الاستراتيجية

ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi), Türkiye’de eksikliği hissedilen Ortadoğu araştırmaları konusunda kamuoyunun ve dış politika ile ilgilenen çevrelerin ihtiyaçlarına yanıt verebilmek amacıyla Ocak 2009 tarihinde kurulmuştur. ORSAM Ankara merkezli, tarafsız ve kar amacı gütmeyen bir düşünce kuruluşudur.

ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelerine doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu’daki

sosyal, ekonomik ve siyasi gelişmelere yönelik çalışmalar yapmakta ve bunları kamuoyuna sunmaktadır.

Ortadoğu ve uluslararası politika konularının daha sağlıklı kavranması ve analiz edilebilmesini amaçlayan ORSAM, kamuoyuna ve karar alıcılara çözüm odaklı aydınlatıcı bilgiler sunmakta ve siyasa yapımına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda bölgesel gelişmelerin analizi yanı sıra, bölgesel sorunlara farklı politika alternatiflerini de içeren projeksiyonlar üretmektedir. Kapsamlı ve çözüm odaklı analizler sunabilmek için farklı disiplinlerden gelen, alanında yetkin araştırmacıların ve entelektüellerin nitelikli çalışmalarından faydalanmaktadır.

ORSAM, bölgesel gelişmeleri ve trendleri titizlikle irdeleyerek ilgililere ulaştırabilen güçlü bir yayın yelpazesine sahiptir.

ORSAM YAYINLARI

ORSAM, sürekli yayınları kapsamında *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan *Ortadoğu Analiz*, Ortadoğu’daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. *Ortadoğu Etütleri* ORSAM’ın 6 ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan ve hakemli, akademik bir dergi olan *Ortadoğu Etütleri*, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı *Ortadoğu Etütleri* dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden *Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA)*, *EBSCO Host*, *Index Islamicus*, *International Bibliography of Social Sciences (IBBS)*, *Worldwide Political Science Abstracts (WPSA)* tarafından taranmaktadır.

ORSAM, *e-kitap* formatında Türkçe ve İngilizce yayınladığı kitaplarla, geniş bir coğrafyaya ait tarih-

sel ve günümüze dair eserleri okuyucuya sunmayı amaçlamaktadır.

ORSAM Raporları ise diğer tüm yazılara göre içerik, uzunluk ve şekil açısından daha detaylı çalışmalardır ve çoğunlukla alan çalışmalarına dayanmaktadır. ORSAM Raporlarının amaç belli konularda derinlemesine bilgi ve analiz sunarak çözüm odaklı, farklı perspektifler ortaya koymaktadır. Ayrıca ORSAM düzenlediği ulusal ve uluslararası çalıştay ve sempozyumları *Toplantı Tutanakları* halinde kamuoyu ile paylaşmaktadır. Ortadoğu’da güncel gelişmelerin takip edilmesi adına günlük, haftalık ve aylık olmak üzere *Günlük Ortadoğu Bülteni*, *Ortadoğu Güncesi*, *Irak Türkmenleri Güncesi* ve *ORSAM Haftalık Su Bülteni* hazırlanmaktadır. ORSAM uzmanları ve danışmanlar tarafından haftanın önemli gelişmelerine ilişkin hazırlanan kısa değerlendirmelerden oluşan *Yönetici Özeti* ise uzun dış politika analizlerini okumaya fırsatı ve vakti olmayan okuyucularımızı hedeflemektedir.

ORSAM Ortadoğu Türkmenleri Araştırmaları Programı

ORSAM Ortadoğu Türkmenleri Araştırmaları Programı, Ortadoğu’da yaşayan Türkmenlere yönelik bilgi ve analiz ihtiyacını karşılamak için Ocak 2011 tarihinde kurulmuştur.

Programın amacı, Ortadoğu’da yaşayan Türkmenlerin mevcut durumları ve sorunlarının daha sağlıklı kavranması ve buna uygun pozisyonların geliştirilebilmesidir. Bu amaçlar doğrultusunda, ORSAM kamuoyuna ve karar alıcılara güvenilir ve aydınlatıcı bilgiler ve analizler sunmakta, çalışmalarıyla ulusal ve uluslararası ölçekte Ortadoğu Türkmenleri literatürünün gelişimini desteklemektedir.

ORSAM Su Araştırmaları Programı

Su Araştırmaları Programı, Ocak 2011 tarihinden beri sınıraşan sularla ilgili olarak çalışmalar yürütmektedir.

Su Araştırmaları Programı, sınıraşan su politikaları konusunda farklı hareket seçenekleri içeren fikirler üretmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye’deki ve bölgedeki su çalışmaları literatürünün gelişiminin desteklenmesi ve politika oluşumuna katkı hedeflenmektedir.

TELAFERLİ TÜRKMEN GÖÇMENLERİN DURUMU VE TELAFER'İN GELECEĞİ

ORSAM Rapor No: 215

Ekim 2017

ISBN: 978-605-9157-25-4

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2017

Bu raporun içeriğinin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Hazırlayan:

Bilgay DUMAN, *Ortadoğu Araştırmacısı, ORSAM*

Feyzullah Tuna AYGÜN, *Ortadoğu Araştırma Asistanı, ORSAM*

İçindekiler

TAKDİM	5
1. GİRİŞ	7
2. IRAK'TA TELAFLERLİ GÖÇMENLERİN DURUMU	9
3. TÜRKİYE'DE YAŞAYAN TELAFLERLİ GÖÇMENLERİN DURUMU	19
4. SONUÇ	21

Tablolar

Tablo 1. Mart 2017 itibariyle vilayetlere göre göçmenlerin dağılımı	10
Tablo 2. Mart 2017 tarihi itibariyle göçmen ve evine dönen aile sayısı	10
Tablo 3. Irak güvenlik güçlerinin verilerine göre Mart 2017 tarihi itibariyle vilayet ve ilçelerine geri dönen aile sayıları	12
Grafik 1. Mart 2017 tarihi itibariyle vilayetlere göre göçmen ve evine dönen aile sayıları	13
Grafik 2. Mart 2017 tarihi itibariyle Ninova (Musul) vilayetinden göç eden ve geri dönen Aileler ..	14
Tablo 4. Şubat 2017 itibariyle Telaferli Türkmen göçmenlerin Irak vilayetlerine göre dağılımı	15
Grafik 3. Şubat 2017 tarihi itibariyle Telaferli Türkmen göçmenlerin vilayetlere göre oransal dağılımı	15
Harita 1. Telaferli göçmen ailelerin bulunduğu vilayetler	15

TAKDİM

IŞİD'in 2014'ün Haziran ayında Irak'ta toprak hakimiyeti sağlamasıyla başlayan süreçte, IŞİD'in eylemlerinden en fazla etkilenen bölgelerden biri Telafer olmuştur. Irak'ta Türkmenlerin bir arada yaşadığı en önemli yerleşimlerden biri olan Telafer, Irak'ta en büyük ilçesi olarak bilinmektedir. IŞİD öncesi süreçte çevre köy ve nahiyeleriyle birlikte yaklaşık 510 bin nüfusa sahip Musul'a bağlı bir ilçe olan Telafer'de nüfusunu büyük bölümünü Türkmenler oluştururken, Kürt ve Arap nüfusun Telafer'in çevre köy ve nahiyelerinde yaşadığı bilinmektedir. Ancak bu nüfusun neredeyse tamamı IŞİD'in Telafer'e girmesiyle göçmen durumuna düşmüş, özellikle Telafer'deki Türkmen nüfusa büyük zarar vermiştir.

Göçmen durumda kalan Telaferli Türkmenler, tek bir bölgede mobilize olamamış ve dağınık olarak Irak'taki farklı vilayetlere göç etmiştir. Ayrıca 70 binden fazla Türkmen de Türkiye'ye göç etmek durumunda kalmıştır. Telafer'de yaşayan Şii Türkmenlerin büyük bölümü Irak'ın güneyinde başta Nəcəf, Kerbela ve Babil olmak üzere farklı vilayetlere yerleşirken, Sünni Türkmenlerin bir kısmı Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne (IKBY) bağlı Duhok ve Erbil'in yanı sıra Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı başka bir vilayet olan Kerkük'e yerleşmiştir. Ayrıca Kerkük'te Türkiye'nin desteğiyle Telaferli Türkmenler için bir kamp kurulmuştur.

Haziran 2014'te başlayan Telafer'deki IŞİD kontrolü, Irak güvenlik güçleri tarafından 20 Ağustos 2017'de başlatılan ve 11 gün süren bir operasyon sonucu tamamen sona ermiş ve Telafer IŞİD'den kurtarılmıştır. Bu süreçten sonra Telafer'in yeniden yapılandırılması ve göçmen halkın geri dönüşü konusunda çalışmalar başlayacaktır. Bu noktada Türkmen sığınmacıların durumunun incelenerek, geleceği dönük bakış açısı sağlaması amacıyla, ORSAM saha çalışmaları doğrultusunda elinizdeki bu raporu hazırlamıştır. Raporda Türkmen göçünün sebepleri, Türkmenlerin Türkiye'ye göç etmelerindeki tercih nedenleri, Türkmenlerin Telafer'e muhtemel geri dönüşü durumunda Şii ve Sünni Türkmenler arasındaki uzlaşma, barış, işbirliği ve çatışma olasılıklarının ortaya konması, Telafer'in idari ve siyasi geleceğine ilişkin Türkmenlerin beklentileri ve talepleri, IŞİD'e yönelik algı ve radikalleşme dinamiklerinin incelenmesi, Telaferli Türkmenlerin bölgedeki aktörlere (Türkiye, İran, ABD, IKBY, Haşdi Şaabi, PKK, IŞİD, Irak merkezi hükümeti) bakışı gibi ana başlıklar ele alınmaya çalışılmıştır. Sahadan elde edilen birincil veriler ışığında hazırlanan bu raporun konuya ilgi duyanlar açısından farklı bir perspektif ortaya koyacağını umuyor ve iyi okumalar diliyorum.

Doç. Dr. Şaban Kardeş

ORSAM Başkanı

Hazırlayan: Bilgay DUMAN, *Ortadoğu Araştırmacısı, ORSAM*
 Feyzullah Tuna AYGÜN, *Ortadoğu Araştırma Asistanı, ORSAM*

TELAFERLİ TÜRKMEN GÖÇMENLERİN DURUMU VE TELAFER'İN GELECEĞİ

I. GİRİŞ

Musul'un yaklaşık 70 km kuzeybatısında yer alan, Türkiye sınırına 110 km mesafede, Irak'ın en büyük ilçesi ve bir Türkmen kenti olan Telafer, 2014'ün Haziran ayında IŞİD'in kontrolü altına girmiştir. IŞİD öncesi dönemde Telafer'de çevre köyler ve nahiyelerle birlikte 510.000 nüfus yaşarken, ilçe merkezinin nüfusu 230.000 olarak bilinmektedir. Merkez ilçe nüfusunun tamamını Türkmenler oluştururken, Telafer'e bağlı üç nahiye bulunmaktadır: Zummar, Rabia ve İyaziye (Avgani). Bu nahiyelerden İyaziye'de Türkmen nüfusu çoğunluktadır. Rabia'da nüfusun çoğunluğu Sünni Araplardan oluşurken, çevre köylerinde Türkmenler ve az sayıda Kürt nüfusun bulunduğu bilinmektedir. Zummar'da ise Kürt ve Gergeri nüfus çoğunlukta olsa da Sünni Arap köyleri de bulunmaktadır. Haziran 2014'te IŞİD'in kente girmesiyle nüfusun yaklaşık %95'i göç etmek durumunda kalmıştır. Bu nüfusun büyük bir kısmı Irak içerisinde yer değiştirirken, bir kısmı da ülke dışına (Daha çok Türkiye'ye) göç etmiştir. Yoğun nüfusu ve geniş yüzölçümüne rağmen, "il statüsü"ne sahip olmayan Telafer'in, çoğunlukla Türkmenlerin yaşadığı bir yöre olması sebebiyle il olamadığı iddia edilmektedir. Telafer'in vilayet olması ilk kez 1977'de gündeme gelmiştir. Bu tarihte Necef, Tikrit, Duhok ve Telafer'in il olmasına ilişkin çalışma başlatılmıştır. Anılan 4 ilçeden üçü vilayet statüsüne

kavuşmuş, buna karşılık nüfusun büyük bir kısmı Türkmen olması nedeniyle Telafer, aynı hakkı elde edememiştir. Daha sonra aynı konu 2002'de tekrar gündeme gelmiş, ancak Irak'ın işgali nedeniyle gündemden düşmüştür. Bununla birlikte, 2003'ten sonra Telafer'in vilayet olması talebi Türkmenler tarafından defalarca gündeme getirilmiş; hatta hem Irak Türkmen Cephesi'nin 2005 seçim programında yer almış hem de Türkmen milletvekili adaylarının seçim vaadi olarak tekrarlanmış. Musul kentinin en büyük ilçesi olan Telafer'de, ABD ordusunun Irak'ı işgali sırasında ve sonrasında kayda değer bir olay, isyan veya silahlı bir mücadele olmamış; ancak 2004 ve 2005 yılının Eylül aylarındaki operasyonlarda kentte bulunan Türkmenlerin tamamına yakını yerlerini terk etmek zorunda kalmış ve Telafer'de tam bir kaos ortamı oluşturulmuştur. Bu süreçte Kürt grupların Telafer'e yönelik baskısı da artmıştır. Iraklı Kürtler, Telafer'in Türkmen dokusundan dolayı bu bölgeyi kontrol edememiş. Telafer'i kontrol edemeyen Kürt gruplar, Musul üzerinde de istediği baskı ve denetimi oluşturmamıştır. Bu bağlamda Telafer, Suriye'nin Kürt bölgeleriyle Irak'ın Kürt bölgelerini birbirinden ayırmakta ve bölgedeki Kürt bloğunun oluşumuna engel olmaktadır.

2014 başlarında Telafer'in vilayet olması konusunda Irak Parlamentosu'ndan

tekrar bir karar çıksa da, önce Irak'ın seçim sürecine girmesi, sonrasında ise IŞİD'in varlığıyla süreç tamamen durmuştur. 2004-2005'te yaşanan kaotik ortam, Irak'ta IŞİD varlığının ortaya çıkmasıyla bir kez daha yaşanmış ve Telafer Haziran 2014'te IŞİD'in denetimi altına girmiştir. Süreç içerisinde IŞİD'in en önemli kalelerinden bir haline gelen Telafer, özellikle IŞİD'in doğu-batı bağlantı noktası olmuş, Suriye-Irak arasındaki militan geçişinin sağlandığı alan olarak ön plana çıkmıştır.

IŞİD'in Irak'taki ana merkezi olarak bilinen ve IŞİD lideri Ebu Bekir Bağdadi'nin "hilafetini" ilan ettiği yer olan Musul'un IŞİD'den geri alınmasına yönelik 17 Ekim 2016 tarihinde IŞİD'e Karşı Uluslararası Koalisyon Güçleri'nin koordinasyonunda Irak güvenlik güçleri tarafından başlatılan Musul'u Kurtarma Operasyonu, 9 Temmuz 2017 tarihinde Irak Başbakanı Haydar el-Abadi'nin şehri ziyaret edip zafer konuşması yapmasıyla resmen tamamlanmış, ardından 20 Ağustos 2017 tarihinde Telafer operasyonunun resmen başladığı duyurulmuştur. Ancak bundan önce Musul operasyonunun başlamasının ardından 1 Kasım 2016 tarihinde Hammam el-Alil'den Telafer'e doğru uzanan bir koridor açmak için Haşdi Şaabi, bir operasyon başlatmıştır. Haşdi Şaabi'nin öncülüğünde başlatılan ve Irak polisi ile ordusunun da destek verdiği operasyon sonucunda 8 Kasım 2016 itibarıyla Telafer Havaalanı'na ulaşılmış ve Telafer'in çevre köyleri IŞİD'den temizlenmiştir. Ancak bundan sonra, Telafer merkeze yönelik operasyonun yerine Telafer'in güneyinden batıya (Suriye sınırına) doğru ilerleyen Haşdi Şaabi, 29 Mayıs 2017 tarihinde Suriye sınırına ulaşmıştır. Operasyonlar Telafer şehir merkezi yerine, sınır hattı boyunca Kaim'e doğru ilerlemiştir. Bu süreçte Musul Operasyonu'nun da de-

vam etmesi, başka bir şehre yönelik operasyonu gündeme getirmemiştir. Ancak Musul Operasyonu'nun tamamlanmasıyla IŞİD'in elindeki son yerleşim yerleri olarak bilinen Telafer, Havice, Kaim, Hit gibi bölgelere yönelik operasyonlar gündeme gelmeye başlamış ve 31 Ağustos 2017 tarihinden Irak Başbakanı Haydar el-Abadi Telafer operasyonunun resmen başladığını açıklamıştır. Özellikle Telafer'e yönelik yapılacak operasyonun kim tarafından yapılacağı ve şehrin kontrolünün kim tarafından ve nasıl sağlanacağına yönelik tartışmalar operasyon açısından tartışma yaratmıştır. Özellikle Haşdi Şaabi'nin operasyona katılıp katılmayacağı konusundaki soru işaretleri gündemi meşgul etmiş, sonuç itibarıyla Haşdi Şaabi Telafer'de yapılan operasyona ordu ve polis birlikleriyle katılmıştır. Diğer taraftan Telafer'in kurtarılması sadece Telafer için değil, Irak'ın kuzeyindeki IŞİD varlığının bitirilmesi açısından da büyük bir önem arz etmektedir.

Öte yandan Telafer bir Türkmen şehri olmasına rağmen Irak'taki mezhepsel mücadele ve el-Kaide'nin Telafer üzerinde kurduğu baskı, Telafer'de yaşayan Türkmenler arasında da problemlere yol açmış, IŞİD'in Telafer'i kontrol etmesiyle birlikte Telaferli Türkmenler arasındaki problemler giderek derinleşmiştir. Mevcut durum itibarıyla Haşdi Şaabi'nin operasyona katılması, kentte yerleşmesi, Telafer'deki geri dönüşlerin nasıl sağlanacağı konusunda soru işaretleri ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada Telaferli göçmenlerin durumlarının incelenmesi, geri dönüş şartlarının belirlenmesi konusunda önemli rol oynayacaktır. Bu çalışma, ORSAM tarafından yapılan saha çalışmaları sonucu elde edilen veriler ışığında Irak içerisinde yer değiştirmiş ve Türkiye'ye göç etmiş Telaferli Türkmenlerin durumunu ele almaktadır.

2. IRAK'TA TELAFERLİ GÖÇMENLERİN DURUMU

Haziran 2014'te IŞİD'in Irak'ta Musul, Anbar, Tikrit, Diyala gibi bölgelerde etkinlik ve kontrol sağlamasının ardından ciddi bir göç hareketi başlamıştır. Irak içerisinde yaşanan yer değiştirmelerin yanı sıra Türkiye, Ürdün, Lübnan gibi ülkelere de Irak'tan göçler olmuştur. Ancak IŞİD'in yükselişi sonrası ortaya çıkan göç hareketinin daha çok iç göç olarak yaşandığını söylemek mümkündür. Irak Göç ve Göçmenler Bakanlığı tarafından IŞİD'in Irak'ta yayılması sonrası ortaya çıkan göçler neticesinde Irak'taki göçmen sayısının 4 milyonu geçtiği ifade edilmektedir. Irak hükümeti tüm göçmenlerin göç ettikleri bölgelere dönmesi yönünde bir politika benimsemiştir ve bu yönde çalışmalarını sürdürmektedir. Irak hükümeti tarafından Irak Göç ve Göçmenler Bakanlığı vasıtasıyla göç eden ailelere önce 1 milyon Irak dinarı daha sonra 250.000 Irak dinarı olmak üzere tek seferlik maddi yardımlar yapılmıştır. Göçmenler için zaman zaman yerel olarak kıyafet, gıda, temizlik malzemeleri, ev eşyaları gibi yardımlar yapılsa da, Irak hükümetinin sistemli bir göç politikası yürüttüğünü söylemek mümkün değildir.

Irak Başbakanlığı tarafından 2 Şubat 2017 tarihinde alınan kararla başbakanlığa bağlı olarak Etnik Gruplar İstişare Komisyonu kurulmuştur. Irak Başbakanı Haydar el-Abadi tarafından Cafer el-Hüseyn komisyon başkanı olarak belirlenmiştir. Komisyonda başkanın haricinde 5 üye daha bulunmaktadır. Nahle Hüseyn de Türkmenleri temsilen bu komisyonda yer almaktadır. Ayrıca Nahle Hüseyn ile birlikte komisyonda Hunain Kaddo (Şebek), Harith Şenşer (Sabeen), Hacı Kendur el-Şeyh (Yezidi) ve Joseph Silvia (Hristiyan) yer almaktadır. Bu komisyon, etnik grupların ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla kurulduğu, komisyon üyelerinin ait oldukları etnik gruplara ilişkin sorunlarını, ihtiyaçlarını doğrudan başbakana bildireceklerini ifade edilmektedir.

Irak'taki göç durumunu daha net görebilmek amacıyla Irak Göç ve Göçmenler Bakanlığı'ndan elde edilen Irak'taki göç durumuna ilişkin tablolar aşağıda sunulmuştur. Verilerin tamamı Irak Göç ve Göçmenler Bakanlığı'ndan alınmış olmasına rağmen Irak'taki genel göç durumuna ilişkin aşağıda verilen üç tablodaki rakamlar farklılık göstermektedir. Fakat rakamlar yine de birbirine yakındır.

Tablo 1. Mart 2017 itibariyle vilayetlere göre göçmenlerin dağılımı

Göç Edilen Vilayetler									
Göç Alan Vilayetler	İl Adı	Ninova	Kerkük	Salahaddin	Diyala	Bağdat	Babil	Anbar	Toplam
	Erbil	62425	1195	19080	878	1341	153	29712	114784
	Anbar	86	8	706	32	2222	1366	114678	119098
	Basra	839	299	878	174	33	33	548	2804
	Süleymaniye	6601	76	11265	13016	4243	2112	18600	55913
	Kadisiye	1843	531	219	77	134	68	818	3690
	Mutanna	531	18	84	21	29	1	211	895
	Necef	10242	201	300	147	156	24	491	11561
	Babil	4852	48	541	142	535	2785	3206	12109
	Bağdat	9581	306	12789	2555	17066	945	45681	88923
	Duhok	138526	22	782	29	47	5	862	140273
	Diyala	242	103	2356	35071	179	13	396	38360
	Dikar	853	357	185	53	39	49	393	1929
	Salahaddin	70	76	23120	153	24		213	23656
	Kerbela	9612	226	961	357	272	330	710	12468
	Kerkük	7808	19797	45456	6701	654	308	9612	90336
	Misan	519	139	74	24	27	8	61	852
	Ninova	4629		30		2		2	4663
	Vasit	3409	231	321	170	69	21	599	4820
	Toplam	262668	23633	119147	59600	27082	8221	226793	727134

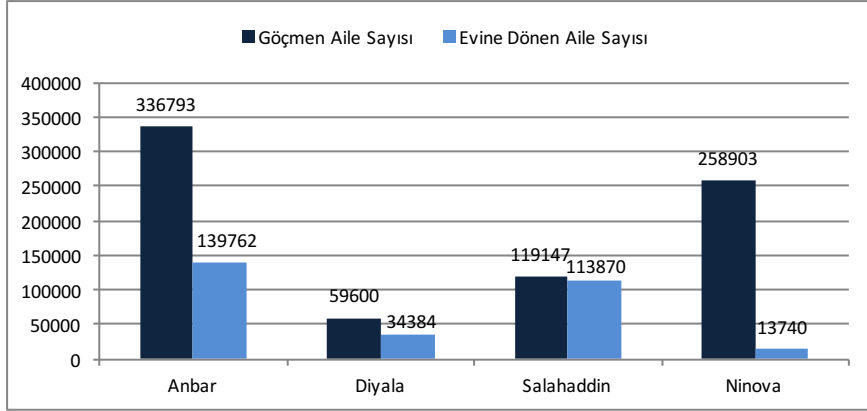
Tablo 2. Mart 2017 tarihi itibariyle göçmen ve evine dönen aile sayısı

Vilayet	İlçe	Göçmen Aile Sayısı	Evine Dönen Aile Sayısı	Evine Dönen Ailelerin Göçmen Ailelere Oranı	Kalan Göçmen Aile Sayısı
Anbar	Rutba	173	1848		
	Ramadi	117250	66720	% 57.0	50530
	Felluce	32201	37311		
	Kaim	5207			
	Hadise	1431	3573		
	Rava	8741			
	Ane	1661			
	Hit	9832	9701	% 98.60	131
	Karma	14145	11810	% 83.0	2335
	Halidiye	36152	8799		
Vilayet Toplam		336793	139762	% 62.0	52996

Vilayet	İlçe	Göçmen Aile Sayısı	Evine Dönen Aile Sayısı	Evine Dönen Ailelerin Göçmen Ailelere Oranı	Kalan Göçmen Aile Sayısı
Diyala	Halis	13199	6211	% 47.0	6988
	Mukdadiye	3109	7636		
	Bakuba	10303	33	% 0.32	10270
	Beledruz	951	131	% 18.0	820
	Hanekin	32038	20373	% 64.0	11665
Vilayet Toplam		59600	34384	% 58.0	29743
Salahaddin	Door	7568	13155		
	Şırgat	7438	7975		
	Faris	1216			
	Duceyl		1500		
	Beled	10009	3800	% 38.0	6209
	Beyci	18149	29052		
	Tikrit	33819	30301	% 90.0	3518
	Samarra	26813	28087		
	Tuzhurmatu	14135			
Vilayet Toplam		119147	113870	% 96.0	9727
Ninova (Musul)	Baac	5808	-		
	Hadra	675	-		
	Şeyhan	715	-		
	Musul	131378	4740	% 3.60	126638
	Telafer	31984	-		
	Mahmur	3360	1950	% 58.0	1410
	Tilkeyf	17892	-		
	Hamdaniye	20618	-		
	Sincar	46473	7050	% 15.0	39423
Vilayet Toplam		258903	13740	% 5.30	167471
Genel Toplam		664443	301756	% 45.40	259937

Tablo 3. Irak güvenlik güçlerinin verilerine göre Mart 2017 tarihi itibariyle vilayet ve ilçelerine geri dönen aile sayıları

Vilayet	İlçe	Dönen Aile Sayısı	Vilayet	İlçe	Dönen Aile Sayısı
Salahaddin	Tikrit	29273	Diyala	Mukdadiye	6719
	Door	13150		Halis	6136
	Alem	17230		Beledruz	130
	Abu Uceyl	2095		Bakuba	0
	Şark Beyci	9495		Hanekin/Karatepe	2930
	Şirgat	7975		Hanekin / Sadiye	2997
	Samarra (Merkez)	700		Hanekin / Celevle	11776
	Samarra (Etraf)	1850	Toplam		30688
	Beled (Merkez)	3800	Ninova	Mahmur	1950
	Samarra / Duluiye Ayittin	5700		Sincar	7050
	Duluiye / Samıdin	4373		Geyyara	4740
	Mekşufiye	1687	Toplam		13740
	Samarra / Muktasım	5490	Anbar	Ramadi	66720
	Samarra / Yetrip	4675		Hit	9701
	Samarra / İshaki	1100		Rutba	1848
	Duceyl	1500		Halidiye	11180
	Huveş	1200		Ceziretul Halidiye	630
	Abbasiye	1060		Karama	8799
	Selam / Seyid Garib	140		Hadise	3573
	Selam (Ferhatiye)	122		Felluce	37311
Toplam		112605	Toplam		139762
Genel Toplam					296795

Grafik 1. Mart 2017 tarihi itibariyle vilayetlere göre göçmen ve evine dönen aile sayıları

Yukarıda verilen rakamlar IŞİD'in Haziran 2014'te Irak'ta etkin olmasından sonraki süreçte ortaya çıkan göçmenleri göstermektedir; dolayısıyla daha önceki dönemlerde yaşanan göçler dâhil değildir. Tablo 1, 2, 3 ve Grafik 1'de görüldüğü gibi Göç ve Göçmenler Bakanlığı verilerinde aile sayıları belirtilmiştir. Irak Göç ve Göçmenler Bakanlığı aile başı fert sayısının 5 ila 8 kişi arasında hesap edildiği söylenmiştir. Buna göre, IŞİD sonrasında Irak'ta en az 3 milyon 300 bin, en fazla 5 milyon 300 bin kişinin göçmen olduğundan bahsetmek mümkündür.

Tablo 1, 2, 3 ve Grafik 1'de de görüleceği üzere, IŞİD sonrasında en fazla göç Anbar'dan yaşanmıştır. Daha sonra sırasıyla Musul, Salahaddin ve Diyala'dan göç olmuştur. IŞİD'in elindeki topraklardan ilk kurtarılan yerlerden biri Diyala olmasına rağmen, Mart 2017 itibariyle Diyala'daki göçmen nüfusun %42'si yerlerine dönebilmiş değildir. Bunun sebebi olarak Haşdi Şaabi'nin Diyala'daki uygulamaları gösterilmektedir. Haşdi Şaabi'nin Diyala'ya halkın dönüşünü engellediği söylenmektedir. Diyala'daki güvenlik kontrolünün ana unsurunun Haşdi Şaabi olduğu, bu nedenle Diyala'ya dönecek ailelerin Haşdi Şaabi tarafından belirlendiği, IŞİD'le bağlantısı olmasada fertlerinden birinin fevri bir biçimde IŞİD'e katıldığı ailelerin dahi Diyala'ya girişine izin verilmediği

ifade edilmektedir. Haşdi Şaabi'nin Şii ve Sünni nüfusun bir arada yaşadığı; ancak Sünni nüfusun daha fazla olduğu Diyala'daki demografik yapının Şiiler lehine değişmesi yönünde bir nüfus politikası uyguladığı iddia edilmektedir. İran'ın da bu konuda baskı kurduğu bilinmektedir. Zira Diyala'nın İran-Irak sınırında Sünni Arap nüfus çoğunluğunu barındıran tek vilayet olması nedeniyle İran'ın buradaki Sünni nüfusu da azaltarak sınırını güvence altına almak istediğini söylemek mümkündür.

Dikkat edilecek olursa Salahaddin, Diyala'dan sonra kurtarılmasına rağmen, Salahaddin'den göç eden nüfusun %95'inin döndüğü görülmektedir. Buna rağmen Salahaddin'e ilişkin istatistiklerde en fazla dikkat çeken konu Tuzhurmatu'dan göç eden 14.135 aileden halen hiçbirinin eski yerlerine dönmemiş olmasıdır. Ancak burada Tuzhurmatu'ya ilişkin veriler analiz edilirken bir konuya dikkat edilmelidir. Tuzhurmatu'nun içerisinde çok az sayıda ailenin göç ettiği bilinmektedir. Tuzhurmatu'dan göç eden ailelerin büyük bölümü Süleymanbeg, Bastamlı, Yengice gibi Sünni Arap ve Sünni Türkmenlerin yaşadığı bölgelerdendir. Bu nedenle Kerkük-Bağdat arasındaki bölgeyi kontrol eden Haşdi Şaabi'nin bu bölgenin sakinlerinin geri dönmesini engellediği bilinmektedir. Tuzhurmatu'daki Şii Türkmenlerin, Bastamlı ve Yengice halkının IŞİD'e destek

verdikleri gerekçesiyle, bu bölgede yaşayan Türkmenlerin geri dönüşüne sıcak bakmadığı bilinmektedir. Irak hükümetinin de mezhepsel bir gerginlik çıkmaması için bu bölge halkının dönmemesi yönünde bir tavır içerisinde olduğu söylenmektedir.

Bununla birlikte IŞİD'den daha geç kurtarılan bölge olan Anbar'da ise göçmen nüfusun %62'sinin döndüğü görülmektedir. Ancak IŞİD'le savaşın verdiği yıkım neticesinde Anbar'ın ciddi bir restorasyona ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Öte yandan halen Anbar'da IŞİD korkusunun devam ettiği, Anbar halkının IŞİD'in geri dönmesinden çekindiği de söylenmektedir.

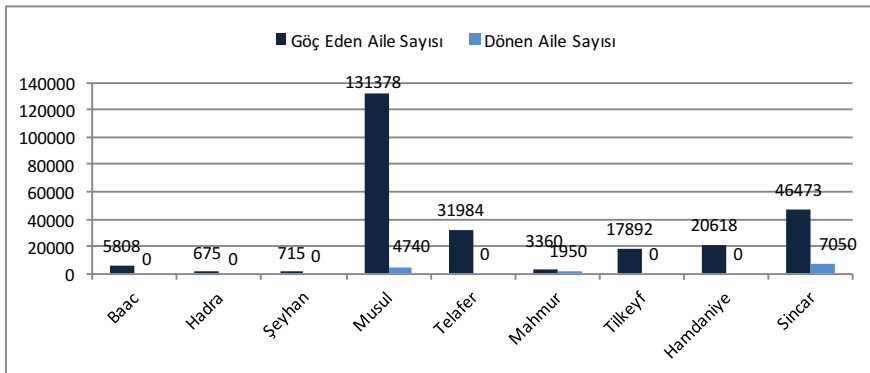
Öte yandan verilerin Mart 2017'ye ait olması nedeniyle Musul'a ilişkin rakamlar net olarak Musul'daki durumu yansıtmamaktadır. Zira Musul operasyonunu 9 Temmuz 2017'de tamamlanmıştır. Bu nedenle elde edilen veriler, çalışma yapılan tarihte Musul'un doğu yakasının temizlenmesi itibarıyla sadece doğu yakasına aittir. Fakat mevcut durumun Musul'un tamamında benzer olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bununla birlikte Musul şehir merkezine nazaran daha önce IŞİD'den kurtarılan, Musul'un doğu yakasının dış çeperi olarak ifade edebileceğimiz, daha çok azınlık grupların yaşadığı Şeyhan, Tilkeyf, Ham-

daniye gibi ilçelere de dönüş olmadığı görülmektedir. Özellikle Saheel Neynova olarak bilinen azınlıkların yaşadığı bu ilçelerde, hem IŞİD'in hem de IŞİD'le savaşın yaşam alanlarında büyük bir tahribat yarattığı, bu nedenle halkın geri dönemediği ifade edilmektedir. Diğer taraftan Musul'un güneyindeki Gayyara, Sincar ve Mahmur'a geri dönüşlerin olduğu görülmektedir. Ancak Sincar halkının ilçedeki çatışma ortamı nedeniyle geri dönme konusunda tedirgin olduğu, IŞİD'in saldırılarının yanı sıra, PKK ve KDP arasındaki olası bir çatışma nedeniyle geri dönmek istemediği ifade edilmektedir. Bununla birlikte IŞİD'in saldırılarının ortaya çıkardığı büyük tahribat da Sincar'ı olumsuz etkilemiştir. Aynı zamanda PKK'nın Sincar'daki varlığı da halkın dönüşü konusunda bir tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle halkın geri dönebilmesi için yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Musul'daki göç durumuna özel olarak bakıldığında en büyük göç hareketliliğinin Musul merkezden yaşandığı görülmektedir. IŞİD'in güçlü varlığının bulunduğu merkezle birlikte Musul'un ilçelerindeki duruma bakıldığında, Sincar ve Telafer'den yaşanan göçler dikkat çekmektedir. Aşağıdaki grafikte Musul'da yaşanan göç ve geri dönen ailelere ilişkin veriler sunulmaktadır.

Grafik 2. Mart 2017 tarihi itibarıyla Ninova (Musul) vilayetinden göç eden ve geri dönen Aileler

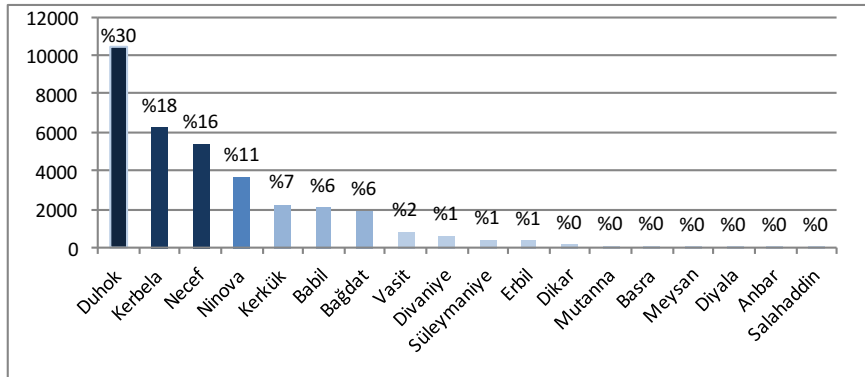
Grafik 2'de görüldüğü üzere Musul'un ilçeleri arasında en büyük ikinci göç hareketi Telafer'de yaşanmıştır. Grafik 2'de yer alan veriye göre Telafer'den 31.984 ailenin göç ettiği ifade edilmesine rağmen, aşağıda yer alan ve Telaferlilerin göç ettiği vilayetleri gösteren tabloda, Telafer'den Irak'ın diğer

vilayetlerine göç eden Türkmen aile sayısı 34.528 olarak verilmektedir. Bu rakam sadece Irak içerisinde yer değiştiren Telaferlileri göstermektedir; Türkiye ve diğer ülkelere göç eden Telaferliler bu rakama dâhil değildir.

Tablo 4 .Şubat 2017 itibariyle Telaferli Türkmen göçmenlerin Irak vilayetlerine göre dağılımı

Vilayet	Göçmen Aile Sayısı	Vilayet	Göçmen Aile Sayısı
Erbil	353	Duhok	10386
Anbar	11	Diyala	23
Basra	95	Dikar	121
Süleymaniye	397	Salahaddin	9
Divaniye	628	Kerbela	6216
Mutanna	107	Kerkük	2253
Necef	5401	Meysan	52
Babil	2070	Ninova	3689
Bağdat	1916	Vasit	807
Genel Toplam			34.528

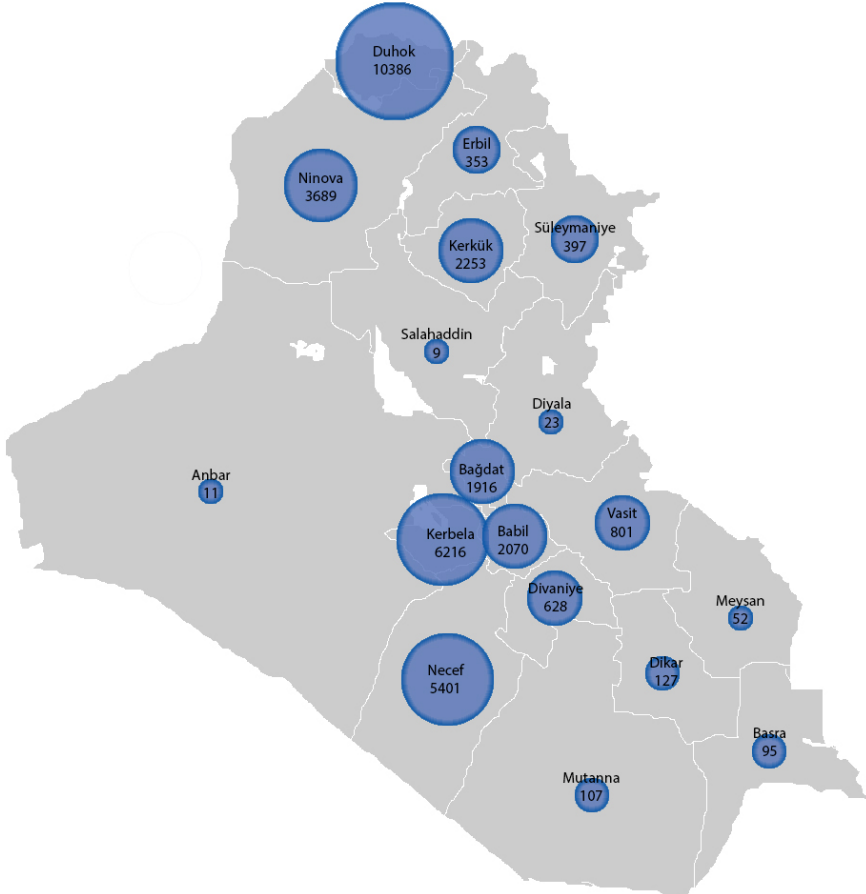
Grafik 3. Şubat 2017 tarihi itibariyle Telaferli Türkmen göçmenlerin vilayetlere göre oransal dağılımı

Tablo 4 ve Grafik 3'te görüldüğü gibi Telafer'den göç edenlerin yaklaşık üçte biri Duhok'a göç etmiştir. Duhok'ta yaşayan Telaferlilerin büyük bölümünü Sünni Türkmenlerin oluşturduğu bilinmektedir. Duhok'tan sonra Telaferli Türkmenlerin en fazla göç ettiği vilayet Kerbela ve Necef'tir. Özellikle Kerbela ve Necef arasında küçük bir ilçe olan ve Kerbela'ya bağlı Haydariye, Telaferli Türkmenlerin en yoğun olarak yaşadığı bölgedir. Kerbela ve Necef'e göç eden Telaferli Türkmenlerin neredeyse tamamı Şii Türkmenlerdir. Telaferli Şii Türkmenlerin büyük bölümü Kerbela ve Necef arasında kurulu Hüsey-niyelerde (Şii camii) ikamet etmektedir.

Bununla birlikte Musul'un Şii Türkmen köyleri olan Şerihan, Sellamiye, Karakoyun gibi yerleşim bölgelerinden de Kerbela ve Necef'e göç eden Türkmenler olduğu bilinmektedir. Kerbela ve Necef'e yönelik Telaferli Türkmen göçünün IŞİD'in Haziran 2014'teki saldırılarının hemen ardından gerçekleştiği, daha sonra büyük bir göç hareketi yaşanmadığı, tekil aileler olarak zaman zaman yer değiştirmelerin olduğu bilinmektedir. Bu anlamıyla Irak'ın güneyine göç eden Telaferli Türkmen nüfusun stabil kaldığını söylemek mümkündür.

Harita 1. Telaferli göçmen ailelerin bulunduğu vilayetler

Kerbela ve Necef dışında Musul, Kerkük, Bağdat ve Babil'de de dikkat çekecek oranda Telaferli Türkmen nüfus bulunmaktadır. Musul'a giden Telaferli Türkmenlerin büyük bölümünün, Telafer'de koalisyon güçlerinin hava saldırıları ve 1 Kasım 2016 tarihinde Haşdi Şaabi tarafından başlatılan Telafer operasyonu sonrasında Telafer'den kaçtıkları söylenmektedir.

Öte yandan Kerkük'teki göçmen Telaferli Türkmen ailelerin yarısına yakınının Kerkük'te bulunan Yahyava kampında yaşadığı bilinmektedir. Kampta yaşayan Türkmenlerin neredeyse tamamını Sünni nüfus oluşturmaktadır. Kerkük içerisinde yaşayan Telaferli Türkmenler arasında Şii Türkmenler de vardır. Bununla birlikte Bağdat'a göç eden Telaferli Türkmenlerin büyük kısmının Şii olduğu bilinmektedir. Ancak Irak'ın güneyine göç eden Telaferli Türkmenlerden farklı olarak Bağdat'a göç edenler dağınık halde yaşamaktadır.

Telaferli Türkmenlerin birinci tercih olarak Duhok'u seçmelerinin en önemli nedeninin, Duhok ile Telafer arasındaki coğrafi yakınlık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Telafer, Duhok'la ortak sınıra sahiptir. Ayrıca Telaferli Türkmenlerin 2014 öncesinde dahi alışveriş, sağlık hizmeti gibi konularda Duhok'la yakın bağları olduğu bilinmektedir. Nitekim Duhok'ta yaşayan Telaferli Türkmenlerin sosyal yaşama hızlıca uyum sağladıkları görülmektedir.

Yapılan görüşmelerde Telaferli Sünni Türkmenlerin dahi IŞİD'e karşı büyük bir öfke beslediği görülmüştür. Türkmenler için de IŞİD, net bir biçimde düşman olarak ifade edilmekte ve Telafer'deki mezhepsel gerilimin ortaya çıkmasının en büyük nedeni olarak belirtilmektedir.

Telaferli Türkmenlerin bir kısmı, IŞİD'in Telafer'e girmesinin tek faydasının Telafer'deki bütün gerçeklerin ortaya çıkması olduğunu belirtmektedir. IŞİD'in Telafer'deki bütün gizliliği ortadan kaldırdığı

ve IŞİD sonrası süreçte Telafer'e zarar veren ya da verebilecek olanların Telafer'e dönüşünün mümkün olmayacağı ifade edilmektedir.

Bu noktada Telafer'deki Türkmenler arasında geri dönüş konusunda farklı yaklaşımlar olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Sünni Türkmenlerin, Telafer'e kısa vadede geri dönüş konusunda iyimser olmadıklarını söylemek mümkündür. Telafer'e geri dönüş yapılabilmesi için Telafer'deki kamu hizmetlerinin sağlanmasının yanı sıra, Sünni Türkmenler için koruma güvencesi sağlanması gerektiği de ifade edilmektedir. Zira IŞİD'in varlığı Telafer'deki mezhepsel gerginliği arttırmıştır. Bu nedenle Telafer'e geri dönüş sağlanması durumunda intikam eylemlerinin yaşanması konusunda ciddi şüpheler bulunmaktadır.

Öte yandan Sünni Türkmenlerin geri dönüş konusunda istekli olarak aceleci de davranmayacağını söylemek mümkündür. Zira Sünni Türkmenlerin başta IKBY olmak üzere Türkiye'de de sisteme ve sosyal hayata uyum sağladıkları, yaşamsal düzenlerini kurdukları, bu nedenle Telafer'e hemen geri dönüş konusunda acele etmeyecekleri görülmektedir. Bununla birlikte geri dönmek isteyenlerin dahi Telafer'deki idari, sosyal ve siyasal yapının oturmasını bekleyeceği, en azından Telafer'in vilayet olması, Musul'la birlikte bölge olması gibi konuşulan senaryoların hangisinin gerçekleşeceğine göre hareket edeceğini söylemek mümkündür.

IKBY'de yaşayan Telaferli Türkmenlerin bir kısmının da Telafer'e dönmeyi hiç düşünmediğini söylemek mümkündür. IKBY'deki nispeten istikrarlı, güvenlik ve sosyal açıdan rahat bir yaşamın olması, Telaferli Sünni Türkmenleri cezbetmektedir.

Öte yandan Telaferliler arasında aşiret bağlılığının da zayıflamaya başladığı görülmüştür. Aşiret bağlarının zayıflamasındaki temel sebeplerden biri aşiret ağaları-

nın Telafer'e fayda sağlamak yerine zarar verdiğine yönelik inanç olmakla birlikte, Telafer'den göçün ortaya çıkardığı etkiyle aşiret yapılarının dağılması olarak göstermek mümkündür. Yaklaşık üç yıldır Telafer dışında yaşayan halk arasında kopukluk başladığı, sıkı aşiret bağlarının zayıfladığı ve herhangi bir aşirete ilişkin tekil liderlik yerine çoklu liderliklerin oluştuğu görülmektedir.

Diğer taraftan Irak'ın güneyine göç eden Telaferli Türkmenler arasında iletişim güçlü bir biçimde sürmektedir. Bu iletişimin Türkmenlerin birlikliliklerini ve millî kimliklerini korumalarına fayda sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan göçmenlik, Türkmenlerde ciddi bir bıkkınlık yaratmıştır. İş ve sosyal hayata katılım konusunda bir sıkıntı yaşamaları bile, Türkmenlerin Irak'ın güneyindeki halkla uyuşmadıkları pek çok kişi tarafından ifade edilmektedir. Aynı zamanda Türkmenlerin göçmen oldukları bölgelerdeki yaşam şartları ve kalitelerinin göç etmeden önceki durumlarına nazaran daha düşük seviyede olması Türkmenleri geri dönüşe dair kararlı hale getirmektedir. Diğer taraftan gelenek, kültür, ahlaki ve insani değerler açısından Irak'ın güneyindeki halktan farklı olduklarını düşünen Türkmenler, Şii dinî kimliğinin dahi bütünleştirici bir rol oynamadığını düşünmektedir. Hatta Türkmenlerde Irak'ın güneyindeki halkın Arap milliyetçisi bir anlayışa sahip olmaları nedeniyle dışlandıklarına yönelik bir düşünce hâkimdir. Bu durumun Türkmen millî kimliğinin korunması ve güçlenmesi noktasında olumlu bir etki yaptığını söylemek yerinde olacaktır.

Telafer'e geri dönüş konusundaki iyimser yaklaşımın, Telafer'de Şii ve Sünniler arasında sağlanacak uzlaşısı konusunda da korunduğu dikkat çekmektedir. Telafer'de

Şiiiler ile Sünniler arasında bir problem olmadığı, sorunun el-Kaide ve IŞİD tarafından çıkarıldığı dile getirilmektedir. Bu anlamıyla Telafer halkı arasında uzlaşısı ve barışma çabalarının sonuç vermesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Telaferliler arasında sağlanacak uzlaşısı, Telafer'e geri dönüş ve Telafer'de sağlanacak istikrar açısından önemli olacaktır.

Irak'ın güneyine göç eden Türkmenlerdeki millî kimliğin yükselişinin de Türkiye'den beklentilerin artmasına katkı yaptığı söylenebilir. Bu beklenti göçmenlerin mevcut koşullarının iyileştirilmesinin yanı sıra, Telafer'in IŞİD'den kurtarılmasından sonraki süreçte yeniden imarına verilecek katkıyı da içermektedir. Bu noktada Türkiye'nin Irak'la ilişkilerini geliştirme- sinin ve Telafer konusunda ortak projeler ortaya konmasının Telafer'in istikrarına katkı sağlayacağını ve Türkmenlerin Telafer'e geri dönüşünü kolaylaştıracağını söylemek yerinde olacaktır. Türkiye ile Irak arasındaki işbirliğinin artmasına Türkmenlerin de yoğun destek sağladığı görülmektedir.

Telafer'de kurulacak ortak bir gücün Telafer'in korunmasına mutlak katkı yapacağı yönünde bir düşünce hâkimdir. Ayrıca Telafer halkının Telafer'e geri dönüşü sonrası ortak bir siyasi yapılanmanın da Telafer'deki barış, istikrar ve bütünleşmeyi destekleyeceği düşünülmektedir. Bu noktada Telaferli Türkmenler, Telafer'deki istikrarın bozulmasındaki ana faktörün Telafer'e yönelik dış müdahale olduğunu dile getirmekte ve Telafer'deki uzlaşının sağlanmasının Telafer'e dışarıdan yapılacak müdahalelerin önüne geçeceğini savunmaktadır. Böylece hem PKK'dan gelecek tehdide hem de IKBY'nin Telafer'i de ele geçirme çabasına karşı koyulabileceği düşünülmektedir.

3. TÜRKİYE'DE YAŞAYAN TELAFERLİ GÖÇMENLERİN DURUMU

Daha önce de ifade edildiği gibi Telaarli Türkmenlerin büyük bölümü Irak içerisinde yer değıştirmesine rağmen, Türkiye'ye de ciddi bir Telaarli Türkmen göçü olmuştur. Telaarli Türkmenlerin büyük bölümünün Türkiye'ye göç ederken gayrinizami yollar kullanarak Türkiye'ye geçtikleri bilinmektedir. Bu nedenle Türkiye'de yaşayan Telaarli Türkmenlere ilişkin net bir istatistik mevcut değildir. Ancak Türkiye'deki bazı sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmalar neticesinde Türkiye'de 70.000'den fazla Telaarli Türkmen'in yaşadığı bilinmektedir. Bu nüfus Türkiye'ye toplu göç hareketiyle değil, süreklilik arz eden bir göçle gelmiştir. Mevcut durum itibarıyla Telaarli Türkmenlerin büyük bölümü (yaklaşık %75-80'i) Ankara'da yaşamaktadır. Ayrıca Gaziantep, Şanlıurfa gibi şehirlerde de Telaarli Türkmenlerin yoğunluğu olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte Telaarli Türkmenler Türkiye'nin pek çok ilinde dağınık olarak yaşamaktadır. Ayrıca Kahramanmaraş'ta Suriyeliler için kurulan bir göçmen kampına da bir kısım Telaarli Türkmen'in yerleştiği bilinmektedir.

Türkiye'de yaşayan Türkmenlerin göçmenlikten kaynaklı genel problemleri dışında Türkiye'de büyük bir sorunla karşılaşmadıkları görülmüştür. Türkiye'de yaşayan Telaarli Türkmenlerin büyük bölümünün Türkiye'deki sosyal hayata entegre olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada Telaarli Türkmenlerin Türkiye'ye kolay uyum sağladığı görülmektedir.

Türkiye'deki Telaarli Türkmenlerin durumuna ilişkin bazı şikayetler olsa da genel itibarıyla Türkiye'de yaşayan Türkmenlerin Türkiye'ye büyük bir minnet ve güven duyduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Türkiye'nin Irak sınırını Türkmenlere açmadığı ve Türkiye'de ya-

şayan Suriyelilere tanınan imkânlar kadar Türkmenlere imkân tanınmadığı yönünde eleştiriler bulunmakla birlikte, Türkiye'deki yaşam standartlarının yüksekliği ve Türk halkının Telaarli Türkmenlere gösterdiği teveccüh, Türkmenlerdeki minnet duygularını yükseltmiştir. Bu nedenle Telaar'in kurtarılması ve Türkmenlerin Telaar'e dönüşü konusunda Türkiye'nin aktif olması ve dengeyi sağlaması istenmektedir.

Türkiye'de yaşayan Telaarli Türkmenlerin büyük bölümünün Telaar'e geri dönüş ve Telaar'de barış sağlanması yönünde umutsuz olduğu görülmektedir. Bu konuda Irak Devleti'ne karşı duyulan güven eksikliğinin yanı sıra, güvenlik güçlerinin IŞİD'den alınan diğer bölgelerde ortaya koyduğu mezhepçi politikalar ve halen IŞİD/el-Kaide'den duyulan korkunun etkili olduğunun altı çizilmelidir. Bu noktada Türkiye'de yaşayan Telaarlilerle yapılan görüşmelerde büyük bölümünün halen IŞİD'den korktuğu, Telaar'e dönüş bile IŞİD fikrinin kendilerini rahat bırakmayacağı ifade edilmiştir.

Öte yandan Telaar IŞİD'den temizlenmiş olsa bile restorasyon sürecinin uzun süreceği, bu süreç içerisinde kamu hizmetlerinin sağlanmasında aksaklık yaşanabileceği nedeniyle de geri dönüşten imtina edilmektedir. Öte yandan daha önce IŞİD'den geri alınan Ramadi, Diyalâ, Tikrit gibi bölgelerde Irak hükümeti tarafından yapılacağı söylenen tazminat ödemeleri konusunda yaşanan sıkıntılarının bilinmesi de Telaarli Türkmenlerin geri dönüşlere soğuk bakmasına sebep olmaktadır.

Telaar'e devlette çalışanların ya da öğrencilerin ilk etapta dönebileceği, ancak Telaarli Türkmen gençlerin büyük bö-

lümünün Türkiye’de kalmak isteyeceği düşünülmektedir. Özellikle Türkmen gençlerin Türkiye’deki sosyal yaşama entegre olmaları ve refah seviyesinin yükselişi nedeniyle Türkiye’ye alıstıkları ifade edilmektedir. Hatta bazı gençlerin, aileleri Telafer’e dönse bile kendilerinin Türkiye’de kalmaya kararlı oldukları gözlemlenmiştir. Telafer’deki güvenlik, istikrarsızlık, ekonomik sorunlar gibi sıkıntılar çözülsün bile Telaferli Türkmen gençlerin büyük bir kısmının Telafer’e dönüş konusunda şüpheleri bulunmaktadır. Telaferli Türkmen gençlerden çoğunun Telafer’e geri dönmek Türkiye’de kalmasalar bile Birleşmiş Milletler vasıtasıyla farklı ülkelere sığınma başvurusu yapmak için başvurabileceği, hatta bazı gençlerin bu yolla üçüncü ülkelere gittiği belirtilmektedir.

Türkmenlerde hem aralarındaki mezhepsel sorunlar hem de diğer gruplarla olan problemleri nedeniyle Telafer’de istikrarın sağlanmasına yönelik umutsuzluğun hâkim olduğu görülmektedir. Bu nedenle Telafer’deki sorunun çözümünün Irak sınırlarını aşan bir nitelik arz ettiği, Telafer’deki probleme bölgesel, hatta uluslararası bir çözüm getirilmesi gerektiği konusunda düşünceler bulunmaktadır. Türkiye ile İran arasındaki bir uzlaşıyla Telafer’deki problemin çözülebileceğini düşünenlerin yanı sıra, ABD’nin etkisi olmadan Telafer sorunun çözülemeyeceğini ifade edenler de bulunmaktadır. Hatta 1990’larda Kürtler arasındaki iç savaşın bitirilmesinde olduğu gibi Türkiye’nin desteğiyle Birleşmiş Milletler’e bağlı bir gücün Telafer’deki sorunu çözebileceğine yönelik fikirlere destek verilmektedir.

Bu noktada Telafer’deki iç yapının çöktüğü, özellikle Telafer’e özgü olduğu bilinen aşiret sisteminin işlemez hale geldiği de görülmektedir. Telafer’deki aşiret temsiliyetinin Telafer’deki sorunları çözmekte başarısız olduğu, bu sistemin bugüne kadar Telafer’e hiçbir fayda sağlamadığına yönelik ortak bir görüş hâkimdir. Bu nedenle artık aşiret liderlerine eskisi kadar ihtimam gösterilmediği ifade edilmekte-

dir. Ayrıca ailelerin büyüüp dağılmasının aşiretler içerisinde ayrılmaya neden olmasının yanı sıra, IŞİD sonrası Telafer’den yaşanan göç nedeniyle de aşiret yapısının çöktüğü ve Telafer’deki aşiret sisteminin bozulduğu görülmektedir. Her aşiretten birden fazla ses çıkmaya başladığı, bu nedenle aşiretler üzerinden Telafer’deki sorunların çözülmesinin mümkün olmadığına inanılmaktadır.

Ayrıca Telafer hakkında siyasetçilere de güven kalmadığı görülmektedir. Görüşme yapılan kişilerin büyük bölümü, siyasetçilerin Telafer’deki ayrışmayı derinleştirdiğine inanmaktadır. Bu nedenle Telafer’e dönüş olması durumunda Türkmen millî kimliğini ön plana çıkaracak çalışmaların yapılması gerektiği ve bir siyasi yapı kurulacaksa bunun millî temeller üzerinde Telaferlilik kimliği taşıyan bir niteliğe kavuşturulması gerektiği ifade edilmektedir. Aksi takdirde Telaferli Türkmenler, Telafer’deki problemler giderilse bile, süreç içerisinde eski sorunların tekrarlanabileceği ve yeni problemlerin ortaya çıkabileceğini düşünmektedir.

Telafer’de genel af ilan edilse bile, Irak hükümetine duyulan güvensizlik ve Irak hükümetinin adaletsiz davranabileceği gerekçesiyle Telafer’deki düzen, adalet, siyasi denge, güvenlik ve istikrarın sağlanması konusunda ciddi şüpheler bulunmaktadır.

Telaferli Türkmenler açısından Türkiye’deki yaşamının caydırıcı ve geri dönüşün düşünülmesini sağlayan noktaları da bulunmaktadır. Türkiye’de Iraklılara yönelik izlenen mülteci politikası nedeniyle Türkiye’de kalmak için gerekli yasal işlemler konusunda yaşadıkları sıkıntılar ve Türkiye’deki yaşamının Irak’a göre daha pahalı olduğu yönündeki düşünceler temel sorunlardır. Özellikle kalabalık Türkmen ailelerin uzun süre Türkiye’de kalmaları nedeniyle geçim sıkıntısıyla karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Bu nedenle Telaferli Türkmenlerin bir kısmının sırf ekonomik nedenlerle dahi Irak’a geri dönebileceğini söylemek mümkündür.

4. SONUÇ

Göçmenlik, Türkmenlerde ciddi bir bıkmılık yaratmıştır. Türkmenlerin göçmen oldukları bölgelerdeki yaşam şartları ve kalitelerinin göç etmeden önceki durumlarına nazaran daha düşük seviyede olması Türkmenleri geri dönüşe dair kararlı hale getirmektedir. Ancak Sünni Türkmenlerin, Telaar'e kısa vadede geri dönüş konusunda iyimser olmadıklarını söylemek mümkündür. Telaar'e geri dönüş yapılabilmesi için Telaar'deki kamu hizmetlerinin sağlanmasının yanı sıra, Sünni Türkmenler için koruma güvencesi sağlanması gerektiği de ifade edilmektedir. Sünni Türkmenlerin göçmen olarak İKBY ve Türkiye'de sisteme ve sosyal hayata entegre oldukları, yaşamsal düzenlerini kurdukları, bu nedenle Telaar'e hemen geri dönüş konusunda acele etmeyecekleri görülmektedir. Bu noktada özellikle Türkmen gençlerin Telaar'e geri dönmek yerine Türkiye'de kalımasalar bile Birleşmiş Milletler vasıtasıyla üçüncü ülkelere göç etmeye çalışacakları söylenmektedir.

Telaar'deki uzlaşma konusunda Şii ve Sünni Türkmenler arasında yaklaşım farklılıkları olduğu görülmüştür. Şii Türkmenler, Sünni Türkmenlerle bir problemleri olmadığını, hatta güçlü akrabalık ilişkileri olduğunu, bu nedenle Sünnilerle uzlaşma konusunda açık olduklarını ifade etmektedir.

Ancak Telaarli Türkmenlerin neredeyse tamamında IŞİD'e karşı ortak bir tutum olduğu söylemek mümkündür. Telaar'deki problemin kaynağının IŞİD olduğu hem Şii hem de Sünni Türkmenler tarafından ifade edilmektedir. Her iki taraf da uzlaşma için ilk şartın suçluların (IŞİD üyesi olan, IŞİD'e destek veren, IŞİD'e yardım eden) cezasını çekmesi olduğunu ifade etmektedir. Savaşmaktan bütün tarafların yo-

rulduğu, bu nedenle barışın doğal ve kendiliğinde gelişen bir çözüm olacağı, aksi takdirde hiçbir tarafın rahat edemeyeceği konusunda fikir birliği bulunmaktadır.

Telaar'deki uzlaşmanın sadece Telaarliler tarafından sağlanabileceği, dışarıdan gelecek bir gücün Telaar'e müdahale etmesi durumunda Telaar'deki barış ve uzlaşmanın zor olacağı konusunda genel bir kanı hâkimdir. Ancak barış ve uzlaşma konusunda da adaletli ve eşit bir yaklaşım sergileyen Irak hükümeti, Türkiye ya da Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir aktörün garantörlüğü istenmektedir. Bununla birlikte IŞİD sonrasında, Telaar'de kurulacak ortak ve eşit paylaşım içeren bir gücün Telaar'in korunmasına mutlak katkı yapacağı yönünde de bir düşünce hâkimdir.

PKK ya da İKBY farketmeksizin dışarıdan herhangi bir tarafın Telaar üzerinde kontrol sağlaması ya da hak iddia etmesini istemediklerini, böyle bir girişim durumunda Sünni ve Şii Telaarlilerin topraklarını korumak için savaşacakları dile getirilmektedir. Türkmenlerin, PKK'nın da kendileri için bir tehdit olduğu yönünde görüş birliği içerisinde oldukları görülmüştür. PKK'nın bir terör örgütü olduğu belirtilirken, her şeyden önce sadece Türkiye'ye saldıran bir oluşum olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Türkmenlerde sadece PKK'nın değil, İKBY'nin de Telaar'e yönelik emellerine karşı ciddi bir tavır olduğu görülmüştür. Hatta Telaarli Türkmenler, Kürtlerin (İKBY'nin) kendilerine düşmanca bir tavır içerisinde olduğunu düşünmektedir. Özellikle IŞİD'in Telaar'e girmesiyle göç etmek durumunda kalan Türkmenlerin, İKBY'ye geçişine izin verilmemesi ve kontrol nok-

talarında Türkmenlere yaşatılan zorluklar halen hafızalardadır.

Irak'taki siyasi ortamın Telafer'deki ayrışmayı körüklediğine inanılmaktadır. Özellikle siyasetçilerin Telafer'deki çatışma durumundan fayda sağladığı ve bunun üzerinden politika ürettiğine yönelik bir inanç vardır.

Telaferliler arasında aşiret bağlılığının da zayıflamaya başladığı görülmüştür. Aşiret bağlarının zayıflamasındaki temel sebeplerden biri aşiret ağalarının Telafer'e fayda sağlamak yerine zarar verdiğine yönelik inanç olmakla birlikte, Telafer'den göçün ortaya çıkardığı etkiyle aşiret yapılarının dağılması olarak göstermek mümkündür.

Türkiye ile Irak arasındaki işbirliğinin Telaferli Türkmenler tarafından önemsendiği görülmektedir. İki ülke arasındaki işbirliğinin hem Telafer'e geri dönülmesi

hem geri döndükten sonra Telafer'deki adaletin sağlanması hem de Telafer'deki dengenin sağlanması konusunda faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Telaferli Türkmenlerin büyük bölümünde (mezhep fark etmeksizin) Türkiye'ye yönelik güvenin yüksek olduğu görülmüştür. Özellikle Türkiye ile mesafeli bir ilişkiye sahip Telaferli Şii Türkmenlerin, Irak'ın güneyinde göçmen durumda kaldıkları süre boyunca hem İran'ın Irak'taki politikaları hem Irak hükümetinin yaklaşımı hem de Irak'ın güneyindeki halkın olumsuz tutumu nedeniyle Türkiye'den beklentilerinin arttığını söylemek mümkündür. Son dönemde başta Türkiye'nin Bağdat Büyükelçisi Fatih Yıldız'ın Irak'ın güneyindeki vilayetleri ve bu vilayetlerde yaşayan Türkmen göçmenleri ziyaretleri olmak üzere Kızılay, AFAD, TİKA gibi kurumları yardımlarının da Şii Türkmenlerdeki olumsuz Türkiye algısının kırılmasına büyük fayda sağladığını söylemek mümkündür.

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara
Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48
www.orsam.org.tr, orsam@orsam.org.tr